

УДК 327

ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВ: СОЦІАЛЬНО-КОНСТРУКТИВІСТСЬКИЙ ПІДХІД

Шаповалова О. І.

Кандидат політичних наук, докторант Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Анотація. *Процес практичної реалізації преференцій актора майже не потрапляє у безпосередній фокус ані базових парадигм теорії міжнародних відносин, ані аналізу зовнішньої політики. Однак, з огляду на самостійне значення цього процесу, він потребує окремої проблематизації, належну теоретичну основу для якої може запропонувати соціальний конструктивізм. До того ж, концептуалізація практичного виміру зовнішньої політики держав є необхідним компонентом формування конструктивістської теорії зовнішньої політики.*

З точки зору соціального конструктивізму, практика є головною з'єднувальною ланкою між преференціями акторів та соціальним контекстом. У практичних діях актора відбувається об'єктивізація конструйованих ним значень та їх перетворення на соціальну реальність, а також формується стійке соціально-когнітивне середовище, яке резонує із власним самосприйняттям та ідентифікацією, тим самим підсилюючи її конститутивний ефект.

Це дає підстави констатувати, що у практичному вимірі зовнішньої політики держав відбувається утвердження та репродукція як їхніх конститутивних суб'єктивних властивостей, так і соціальних структур, в рамках яких вони оперують. Тому держави не можуть просто обирати певні практики, виходячи з діапазону наявних ресурсів та поставлених завдань. Це означає, що не лише формування зовнішньої політики, але й її практична реалізація не може розглядатися в утилітарних категоріях необмеженого пошуку оптимальних опцій, а включає важливий соціальний компонент.

Ключові слова: *соціальний конструктивізм, зовнішня політика, практичний вимір, преференції, конструювання, логіка належності, інтенціональність.*

Процес практичної імплементації мотиваційних установок актора майже не потрапляє у безпосередній фокус базових парадигм теорії міжнародних відносин, оскільки, за загальним негласним розумінням, наявність в актора певних інтересів автоматично означає його готовність до їх втілення у життя, а тому окремої уваги цей процес не потребує. В рамках аналізу зовнішньої політики спостерігалось аналогічне абстрагування від нього, але з іншої причини – заглиблення у механізм прийняття зовнішньополітичних рішень призвело до того, що ухвалення рішення стало розглядатися як остаточна залежна змінна і кінцева стадія аналізу. Такий стан речей оскаржується деякими вченими, які вказують на самостійне значення процесу реалізації акторами своїх преференцій, в ході якого преференції конвертуються у практичні дії, і який потребує окремої проблематизації (див. наприклад [1, р. 167]).

У вирішенні цього завдання соціальний конструктивізм може запропонувати ширші аналітичні можливості, ніж теорії у руслі раціоналізму. З точки зору раціоналістської перспективи, дослідження практичного виміру зовнішньої політики держав зводиться або до

співставлення її цілей та наявних ресурсів для визначення «раціонального» набору практичних засобів для досягнення поставлених цілей, або до включення у науковий фокус мотивів та інтересів акторів, причетних до процесу практичної реалізації зовнішньополітичних пріоритетів, з метою демонстрації того, як ці пріоритети зазнають деформації в ході практичного втілення. Для соціального конструктивізму практичний вимір зовнішньої політики має самостійне значення, оскільки, в його інтерпретації, практика є одним з важливих джерел соціальних значень та шляхів їх міжсуб'єктивного утвердження. Саме тому для того, щоб сформулювати повноцінну і цілісну теорію зовнішньої політики, конструктивізму важливо запропонувати альтернативну концептуалізацію не тільки мотиваційних детермінант акторів, але й практичного виміру їх реалізації. У цьому плані йому потрібно відійти від фрагментарного і одиничного сприйняття цього виміру як набору розрізнених дій, так само, як і від одиничного сприйняття мотивації як набору розрізнених інтересів.

Метою даної статті є визначення ролі практичного виміру у комплексі зовнішньої політики держави з точки зору соціального конструктивізму.

В існуючих теоретичних та прикладних роботах в рамках конструктивістської парадигми питання зовнішньої політики держав в останні роки привертають дедалі більше уваги. Це пов'язано як із великим потенціалом цієї парадигми у дослідженні проблем, які не змогли отримати належного вирішення в межах раціоналістських парадигм, так і з необхідністю розробки власної конструктивістської теорії суб'єктності у міжнародних відносинах взагалі і теорії зовнішньої політики держави зокрема. Однак, при цьому концептуалізація практичного виміру зовнішньої політики у соціальному конструктивізмі залишається частковою і поверхневою – тоді як окремі його функції фігурують подекуди в якості предметів наукового аналізу, цілісної інтерпретації його ролі у комплексі зовнішньої політики досі не сформульовано. Значний внесок у дослідження цієї тематики зробили такі дослідники, як Т. Хопф, К. Хілл, Т. Флокарт, Е. Адлер, М. Фіннемор. Але сформовані ними аргументи потребують подальшого поглиблення та систематизації.

З огляду на свою теоретичну специфіку, соціальний конструктивізм не може ігнорувати процес практичного втілення преференцій суб'єкта так, як це можуть собі дозволити раціоналістські теорії, оскільки, за його логікою, цей процес є не механістичним здійсненням попередньо узгоджених кроків заради досягнення попередньо визначених інваріантних цілей, а основним етапом «апробації» сконструйованих преференцій у певному соціальному контексті. В ході такої «апробації» дані преференції можуть або отримати подальше утвердження, або зазнати ревізії чи реконструкції в ході практичної взаємодії, або піддатися фрустрації і бути відкинутими взагалі. Це означає, що практика є головною з'єднувальною ланкою між преференціями акторів та соціальним контекстом [1, р. 150], а тому визначення преференцій саме по собі не дає автоматичного уявлення про характер практичних дій актора в ході їх втілення.

При цьому, якщо відштовхуватись від базового конструктивістського постулату про те, що преференції акторів є продуктом соціального конструювання в ході взаємодії у певному соціальному контексті, а не передують їй [2, р. 128], то процес реалізації вже визначених преференцій виявляється невід'ємно пов'язаним із процесом їх конструювання, оскільки обидва процеси відбуваються в одному і тому самому контексті одночасно. З огляду на це, конструктивізму необхідно виробити такий аналітичний фокус, в якому мотиваційний і практичний виміри зовнішньої політики можуть розглядатися в єдиному комплексі із належним врахуванням як впливу першого на другий, так і навпаки.

Звернувшись до іншого конструктивістського положення про те, що преференції акторів можуть формуватися або у руслі логіки наслідків, або у руслі логіки належності,

можна припустити, що їхня політична практика також має відображати одну або іншу логіку. Тут виникає питання, яким чином і у яких практичних діях може проявляти себе логіка належності? І в яких конкретних випадках ми можемо стверджувати, що дії актора продиктовані саме логікою належності?

Орієнтуючись на визначення логіки належності як ідейного переконання у правильності тих чи інших принципів чи порядку, можна припустити, що практичний прояв такої логіки має місце у двох випадках – по-перше, коли подібне переконання ґрунтується на усвідомленні імперативності відповідних принципів і абсолютній необхідності їх дотримання, та по-друге, коли таке переконання настільки міцно інтерналізоване у самосприйнятті актора, що слідування даним принципам сприймається як належне [3, р. 41], а можливі опції навіть не розглядаються [4, р. 60]. Між цими двома випадками існує серйозна розбіжність, яка полягає у тому, що у першому з них відбувається усвідомлене та інтенціональне відтворення певного принципу, а у другому – неусвідомлене та автоматичне. По суті, другий випадок відображає ситуацію невмотивованих дій, які не є наслідком реалізації актором своїх конкретних преференцій, а здійснюються механічно або за певною інерцією, і тому не потребують окремого обґрунтування або пояснення.

Значення таких невмотивованих дій у міжнародній політиці не слід применшувати. Наприклад, репродукція ідентичності колективного актора, як стверджує Т. Хорф, базується переважно на саме таких регуляризованих невмотивованих діях [5, р. 10-16]. А Д. Хоутон вважає, що соціальні норми мають свій найбільший вплив саме тоді, коли досягають такого ступеню інтерналізації, що їх дотримання сприймається як належне [6, р. 42]. Однак, саме від подібних неусвідомлених проявів логіки належності здебільшого походить стан невизначеності у міжнародних відносинах, який породжує дилему безпеки та інші стратегічні ризики. З огляду на це, при розробці власної теорії зовнішньої політики конструктивізму слід враховувати обидва прояви логіки належності [7], але зберігати при цьому можливість для їх розрізнення та розмежування.

З іншого боку, визнання наявності неусвідомлених проявів логіки належності входить у протиріччя з іншим базовим положенням конструктивізму про інтенціональну природу суб'єктів міжнародних відносин та їх здатність осмислювати та цілеспрямовано визначати соціальний контекст, в якому вони оперують, та власні характеристики у цьому контексті. Потрібно визнати, що це протиріччя майже не є предметом особливої уваги у конструктивізмі, оскільки категорія інтенціональності акторів детально у ньому не досліджувалась [8, р. 198]. Її констатація слугувала відправним пунктом для багатьох конструктивістських розробок задля демонстрації відмінного від механістичного або навіть детерміністичного розуміння природи суб'єктності у теоріях, що тяжіють до структуралізму. Але запроваджуючи цю категорію, прихильники конструктивізму не мали на увазі, що інтенціональність акторів є абсолютною та необмеженою [8, р. 177]. Навпаки, низка досліджень в рамках цієї парадигми спрямовані саме на те, щоб продемонструвати, як соціальні структури можуть визначати мотивацію і поведінку акторів (див. наприклад [2]) або, іншими словами, обмежувати його інтенціональність. Однак, самостійну повноцінну теоретизацію цього феномену як такого конструктивісти досі не здійснили.

Так, наприклад, Т. Флокарт, аналізуючи шляхи інтенціональної трансформації зовнішньої політики, визнає, що зовнішня політика містить як пре-інтенціональні рутинізовані практики, так і цілеспрямовані інтенціональні дії, які є продуктом свідомого процесу прийняття рішень [9, р. 88]. Але в якості виходу з цієї дилеми вона пропонує розрізняти «зовнішню політику як практику» і «зовнішню політику як дію», обґрунтовуючи, по суті, необхідність розробки двох окремих теорій зовнішньої політики, але не окреслюючи навіть контури таких відмінних теорій.

Зберігаючи заявлене прагнення до синтезованого підходу до дослідження зовнішньої політики, ми вважаємо, що конструктивізм здатен і повинен виробити цілісну модель, в якій інтенціональні та неінтенціональні елементи зовнішньої політики можуть бути поєднані в єдиному комплексі. Причому, на наш погляд, запровадження критерію інтенціональності є не менш, а в дечому навіть більш корисним для конструктивістського підходу з аналітичної точки зору, ніж поділ на логіку наслідків та логіку належності, оскільки в ході інтенціонального процесу формулювання і реалізації зовнішньополітичних пріоритетів логіка наслідків і логіка належності задіюються експліцитно, в ході дискурсивних аргументаційних обмінів на тому чи іншому політичному рівні. Вони можуть у рівній мірі використовуватися в цьому процесі й у рівній мірі бути оскаржені. Тоді як при неусвідомленій репродукції певних практик, навіть якщо мова йде про дискурсивні практики, задіється тільки логіка належності, причому в імпліцитний спосіб, а такі практики не є предметом політичних дискусій.

Для того, щоб розв'язати викладені концептуальні дилеми та сформувані підвалини конструктивістської моделі зовнішньої політики, не порушуючи базових положень цієї парадигми, варто покласти в основу уявлення про державу як про продукт, об'єкт та суб'єкт соціального конструювання одночасно. Держава як і будь-яка соціальна спільнота є продуктом соціального конструювання у конкретному історичному контексті, а це означає, що вона за визначенням наділена певними конститутивними властивостями, які відображають соціальні значення, закладені у цей конструкт. При цьому, у відповідності із тезами критичного конструктивізму, держава продовжує залишатись об'єктом конструювання, оскільки різні внутрішні та зовнішні актори постійно здійснюють зусилля для репродукції, ревізії або доповнення її конститутивних соціальних значень. Це власне і складає квінтесенцію політичного процесу у державі. І зрештою, держава виступає суб'єктом конструювання, оскільки одне із її базових конститутивних значень передбачає наділення її здатністю легітимно генерувати дискурс та здійснювати практичні дії від імені певного суспільства.

Виходячи з цього, можна сказати, зовнішньополітичні преференції держав дійсно не є екзогенними по відношенню до соціальної взаємодії як такої, але це не означає, що у кожному конкретному випадку держава вступає, не маючи жодного уявлення про свої преференції. Конструювання держави супроводжується конструюванням і утвердженням її конститутивних значень, причому на двох рівнях – на рівні державності як типу соціальної організації (значення того, що складає сутність державності *per se*) та на рівні даної конкретної держави по відношенню до того соціуму, який її продукує. Саме ці конститутивні значення, сконструйовані в процесі становлення держави, утворюють її зовнішньополітичну ідентичність та закладають підґрунтя її зовнішньополітичної мотивації. Звісно, вони можуть зазнати трансформації, оскільки, держава при цьому продовжує залишатись об'єктом конструювання. Але саме вони визначають ті мотиви, якими керується держава та її представники, вступаючи у взаємодію із зовнішнім оточенням, і тим самим обмежують її інтенціональність, особливо після того, як зазнають утвердження та седиментації, починають сприйматися як належне і відображаються у неусвідомлених і невмотивованих практиках.

Тобто той факт, що преференції держави не є екзогенною апріорною даністю, не заперечує того, що конструювання преференцій може передувати її практичним діям, і що держава може діяти інтенціонально по відношенню до зовнішнього середовища. Її інтенціональність може бути спрямована як на досягнення певних матеріальних цілей, так і на утвердження та дотримання певних міжнародних норм, але при цьому вона неодмінно

буде обмежена конститутивними властивостями та ідентичністю держави – соціальними значеннями, які мають для неї як для продукту конструювання первинну, засадничу якість.

Звернемось наразі до тих практичних дій держави, які походять від усвідомленого інтенціонального втілення власних, попередньо сконструйованих преференцій. У цьому випадку держава виступає суб'єктом конструювання і природно її зусилля спрямовані на таке програмування зовнішнього середовища, яке б найкращим чином відповідало її власним конститутивним значенням та уможливило легітимізацію і репродукцію власної ідентичності.

Для розуміння ролі практики у цьому процесі, слід спочатку розкрити зміст самої категорії соціального конструювання, яка, попри свою центральну роль для конструктивістського мислення, нечасто піддається критичному аналізу у дослідженнях цієї парадигми. Більш того, говорячи про соціальне конструювання як про самоочевидну річ, дослідники часто мають на увазі різні за онтологічною сутністю процеси. В одних випадках, конструювання в їх працях постає як виникнення у процесі взаємодії між акторами і незалежно від їхньої волі певних сталих міжсуб'єктивних значень чи інтерпретацій, які фіксуються завдяки репродукції утворивших їх практик та формуванню навколо них стійких соціальних структур. В інших, під конструюванням розуміється цілеспрямоване генерування таких значень акторами з подальшим їх міжсуб'єктивним утвердженням в ході соціальних взаємодій. Нескладно побачити, що ключова відмінність між двома баченнями знов-таки криється у ступені інтенціональності, яку вони допускають для акторів по відношенню до формування соціальних значень.

На наше переконання, соціальне конструювання має чітко уявлятися як цілеспрямований інтенціональний процес, який здійснюється конкретними суб'єктами, що експліцитно формулюють первинні соціальні значення. Їх утвердження та поширення може відбуватися різними шляхами, в тому числі шляхом евентуального прийняття в якості належних правил та норм у ході взаємодії, причому здебільшого це має місце у ході соціалізуючої взаємодії, коли актор вступає у тісні відносини з учасниками вже сформованого соціального контексту, для яких дані значення вже є частиною соціальної структури. Але для цього вони все одно повинні на певному етапі бути кимось сформульованими та міжсуб'єктивно утвердженими.

Отже, визначивши соціальне конструювання як інтенціональний процес з чіткою суб'єктністю, потрібно визначити його зміст та прояснити, що саме відбувається в рамках цього процесу. У даному дослідженні ми виділяємо три складові процесу соціального конструювання: по-перше, дискурсивне формулювання актором соціальних значень певних матеріальних чи позаматеріальних феноменів (або в одиничному варіанті, або у вигляді набору значень, які належать до єдиного концепту чи соціального інституту на кшталт «суверенітету», «ідентичності», «демократії» тощо), по-друге, встановлення асоціативного зв'язку між цими значеннями та певним колом практичних дій, які мають уособлювати та відтворювати ці значення, і по-третє, регулярна артикуляція відповідних значень і відтворення асоційованих з ними дій (або утримання від дій, які вони заперечують) у власній практиці та у взаємодії із зовнішнім оточенням задля їх усталення, об'єктивації та седиментації.

Практичний компонент цього процесу відіграє у ньому надзвичайно важливу роль, оскільки саме завдяки йому відбувається об'єктивація визначених значень та їх перетворення на соціальну реальність, принаймні для даного актора, а також формується стійке соціально-когнітивне середовище, яке резонує із власним самосприйняттям та ідентифікацією, тим самим підсилюючи її конститутивну дію [9, р. 86]. Але чим глибше ці зна-

чення об'єктивуються та інтерналізуються у соціальному контексті, тим менше вони залежать від цілеспрямованого відтворення у практичних кроках, підпадаючи під дію згаданої вище невмотивованої, неінтенціональної логіки належності.

У подальшому відбувається міжсуб'єктивне утвердження продукованого конструкту шляхом, з одного боку, дискурсивного визнання сформульованих значень, а з іншого, поширення та регуляризації асоційованих з ним практик. Причому хід утвердження в обох цих площинах не обов'язково має просуватися паралельно – поширення сформульованого дискурсу може супроводжуватися асоціацією його із зовсім іншим набором практик, і навпаки, перейняття визначених практик може відбуватись разом із присвоєнням їм відмінного соціального значення. Іntenціональність актора, що генерує конструкт, вступає у взаємодію з інтенціональністю інших акторів, а також із соціальним контекстом, в якому вже можуть бути закріплені певні структури значень. Тому один і той самий набір практичних дій може асоціюватись різними акторами з різними соціальними значеннями, проваючи своєрідну ідеологічну конкуренцію між ними за право визначати діючі соціальні значення та асоційовані з ними практики [8, р. 180], по-перше, для себе (автономність), а по-друге, для контексту, в якому вони оперують (структура). З цієї причини, базові концепти як «контейнери» соціальних значень (ідентичності, ролі, норми) являють собою іманентно оскаржувані (*inherently contested*) феномени, а їх фіксація відбувається завдяки відтворенню конкретного кола асоційованих з ними практик. Так, цілий пласт досліджень у руслі соціального конструктивізму спрямований на виявлення того, як відбувається ця ідеологічна конкуренція, які значення намагаються вкласти в ті чи інші феномени різні суб'єкти, і з якими практиками вони прагнуть їх асоціювати (див. наприклад [10], [11], [12]).

Виходячи з такого бачення, можна сказати, що, якщо на початковій стадії становлення державності, як стверджує Д. Кемпбелл, відбувається розмежування внутрішнього та зовнішнього середовища, формування засад самосприйняття держави (так званого Я-образу) і фіксація відповідних їм конститутивних значень у вигляді політичної ідентичності, то наступна стадія позначається виробленням на основі цих значень уявлення про бажану власну роль у зовнішньому середовищі, тобто зовнішньополітичну ідентичність держави. Ці процеси неминуче супроводжують один одного, оскільки для будь-якого соціального суб'єкту усвідомлення власної відмінності від зовнішнього оточення автоматично тягне за собою формування певного відношення до цього оточення, а звідси і особливостей власного позиціонування у ньому. Завдяки цьому проявляється іманентний зв'язок між внутрішньою та зовнішньою політикою держави, оскільки конструювання бажаної ідентичності всередині держави задля легітимізації певних внутрішніх практик має безпосередні наслідки для позиціонування та дій держави на міжнародній арені [8, р. 195].

Однак, конструювання зовнішньополітичної ідентичності самим актором ще не гарантує його міжсуб'єктивного утвердження у міжнародному середовищі, яке залежить від визнання з боку інших акторів, а також інкорпорації до діючих соціальних структур [8, р. 175]. Тому поряд з конструюванням ідентичності відбувається конструювання відповідних репрезентацій міжнародного середовища та його соціальних структур, які дозволяють оптимальним чином утвердити власну ідентичність. Такі репрезентації можуть зміцнювати структурно усталені соціальні значення, якщо вони співпадають з соціальними значеннями утверджуваної ідентичності, або модифікувати їх в разі протиріччя, або ж створювати нові. Регуляризація практик, асоційованих з даними репрезентаціями та визначеною ідентичністю, у взаємодії з іншими акторами є обов'язковою умовою для конструювання бажаних параметрів зовнішнього середовища, незалежно від попередньої

дискурсивної чи формальної фіксації пропонованих соціальних значень. Зрозуміло, що найбільш далекосяжною з точки зору впливу на міжнародне середовище, є інституціоналізація пропонованих репрезентацій, оскільки у такому випадку відбувається чітке формальне усталення відповідних соціальних значень і уявлень та зобов'язуюча регуляризація асоційованих практик. Нижча у порівнянні з внутрішньополітичним контекстом інституціоналізованість міжнародних відносин відкриває ширший простір для конструювання соціальних феноменів, але разом з тим зумовлює їх більш флюктуативну природу і вимагає більших зусиль на їх підтримання.

Таким чином, згідно з конструктивістським баченням, у практичному вимірі діяльності акторів відбувається репродукція як самих цих акторів, так і соціальних структур, в рамках яких вони оперують [8, р. 178]. Тому актори не можуть просто обирати певні практики, виходячи з діапазону наявних ресурсів та поставлених завдань. Це означає, що не лише процес формування, але й процес реалізації зовнішньої політики не може розглядатися в утилітарних категоріях необмеженого пошуку оптимальних опцій, а включає серйозний соціальний компонент [13, р. 128-129]. Дане твердження виглядає ще більш справедливим, якщо взяти до уваги той факт, що імплементація зовнішньої політики часто покладається на інші ланки державного апарату, ніж формулювання її цілей, що закономірно розширює спектр соціальних факторів, які впливають на цей процес.

Так, практичні зовнішньополітичні дії держави з реалізації її конкретних преференцій, втілюють і репродукують одночасно соціальні значення, закріплені, по-перше, базовими ознаками даного типу суб'єктності, тобто державності, по-друге, її власними конститутивними та ідентифікаційними властивостями, по-третє, її зовнішньополітичною ідентичністю, статусними і рольовими якостями, по-четверте, діючими міжнародними соціальними структурами та, по-п'яте, тими репрезентаціями, які вона прагне екстраполювати на міжнародну систему для утвердження власної ідентичності. У перших чотирьох випадках відтворення визначених практик може до певної міри підпадати під дію неусвідомленої логіки належності внаслідок глибинної інтерналізації відповідних значень. Але навіть у такому разі встановлення асоціативного зв'язку між даними значеннями і практиками залежить не тільки від самосприйняття, інтерналізації чи інтенціональної волі держави, але й від визнання з боку інших акторів, яке багато в чому визначається тим, наскільки вони поділяють визначені значення і асоціюють їх з аналогічними практиками.

Звісно, між соціальними значеннями різних рівнів можуть існувати більш чи менш явні протиріччя. До того ж, вони можуть асоціюватися з взаємосуперечливим набором практик. Тому одні і ті самі дії можуть репродукувати власну ідентичність, але порушувати при цьому структурно усталені значення, а точніше ті практики, з якими ці значення асоціюються на даний момент. Втім, факт такого порушення та відповідні наслідки від нього матимуть місце лише тоді, коли інші актори експліцитно його визнають. З цієї причини, вищезгадана ідеологічна конкуренція між акторами спрямована не тільки на формулювання та утвердження нових соціальних значень, але не в меншій мірі на переосмислення та модифікацію діючих, задля конструювання їх сумісності з певними власними практиками.

Ця теза також доводить, що логіка належності не є чимось уніфікованим та абсолютним, як, власне, і логіка наслідків. Так само, як на державу одночасно впливає ціла низка стратегічних і тактичних факторів, роблячи практично неможливим автоматичний вибір єдиної оптимальної опції, так само вона знаходиться одночасно під дією декількох соціальних структур, тобто декількох «логік належності». Тому сформулювати на базі логіки

належності своєрідний універсальний мотиваційний механізм, здатний виступати дихотомічною альтернативою раціональному вибору, не представляється ані можливим, ані доцільним. Зрештою, у такому разі відмінність між двома логіками зведеться до мінімуму, оскільки, як відмічає Дж. Чекель, вони обидві постулюватимуть механістичний і асоціальний спосіб формування мотивації акторів з тією різницею, що перша матиме на увазі автоматичний розрахунок інструментальних переваг, а друга – не менш автоматичне слідування певним організаційним чи рутинізованим правилам [14, р. 76]. Тоді як у конструктивістському розумінні констатація логіки належності сама по собі тільки вказує на те, що держави можуть формувати свою зовнішню політику не лише з огляду на утилітарний розрахунок потенційних вигравів та витрат, але й з огляду на необхідність забезпечити утвердження та репродукцію певних конститутивних для себе значень. Множинність цих значень також ставить перед державами своєрідний вибір, в якому проявляється в тому числі їх інтенціональність. Це робить не зовсім виправданим пропоноване М. Фіннемор бачення логіки належності як такої, що походить від структурного рівня міжнародної системи, а логіки наслідків від суб'єктного [2, р. 29-30], а також доводить, що казуальну дію соціальних структур на зовнішню політику держав жодним чином не можна вважати прямою та автоматичною.

Список використаної літератури

1. Brighi E. Implementation and behaviour / E. Brighi, Ch. Hill // *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases* / S. Smith, A. Hadfield, T. Dunne (eds.). – 2nd ed. – Oxford: Oxford University Press, 2012. – P. 147-167.
2. Finnemore M. *National Interests in International Society* / M. Finnemore. – Ithaca: Cornell University Press, 1996. – 154 p.
3. Legro J. The Plasticity of Identity under Anarchy / J. Legro // *European Journal of International Relations*. – 2009. – Vol. 15, No. 1. – P. 37-65.
4. Fearon J. Rationalism v. Constructivism: A Skeptical View / J. Fearon, A. Wendt // *Handbook of International Relations* / W. Carlsnaes, Th. Risse, B. A. Simmons (eds.). – London: Sage Publications, 2002. – P. 52-73.
5. Hopf T. *Social construction of international politics : identities and foreign policies, Moscow, 1955 and 1999* / T. Hopf. – Ithaca: Cornell University Press, 2002 – 300 p.
6. Houghton D.P. *Reinvigorating the Study of Foreign Policy Decision Making: Toward a Constructivist Approach* / D. P. Houghton // *Foreign Policy Analysis*. – 2007. – Vol. 3, No. 1. – P. 24-45.
7. Boekle H. *Constructivist foreign policy theory* / H. Boekle, V. Rittberger, W. Wagner // *Tübinger Arbeitspapiere zur Internationalen Politik und Friedensforschung*. – 1999. – No. 34a. – Режим доступу: <http://www.uni-tuebingen.de/uni/spi/ab2menu.htm>.
8. Hopf T. *The Promise of Constructivism in International Relations Theory* / T. Hopf // *International Security*. – 1998. – Vol. 23, No. 1. – P. 171-200.
9. Flockhart T. *Constructivism and foreign policy* / T. Flockhart // *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases* / S. Smith, A. Hadfield, T. Dunne (eds.). – 2nd ed. – Oxford: Oxford University Press, 2012. – P. 78-93.
10. Wiener A. *Contested Meanings of Norms: A Research Framework* / A. Wiener // *Comparative European Politics*. – 2007. – Vol. 5, No. 1. – P. 1-17.
11. Cantir C. *Contested Roles and Domestic Politics: Reflections on Role Theory in Foreign Policy Analysis and IR Theory* / C. Cantir, J. Kaarbo // *Foreign Policy Analysis*. – 2012. – Vol. 8, No. 1. – P. 5-24.

12. Tsygankov A. P. Contested Identity and Foreign Policy: Interpreting Russia's International Choices / A. P. Tsygankov // *International Studies Perspectives*. – 2014. – Vol. 15, No. 1. – P. 19-35.
13. Hill Ch. *The Changing Politics of Foreign Policy* / Ch. Hill. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003. – 400 p.
14. Checkel J. T. Constructivism and foreign policy / J. T. Checkel // *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases* / S. Smith, A. Hadfield, T. Dunne (eds.). – Oxford: Oxford University Press, 2008. – P. 71-81.

PRACTICAL DIMENSION OF STATE'S FOREIGN POLICY: A SOCIAL CONSTRUCTIVIST APPROACH

Shapovalova A. I.

PhD in international relations, Doctorate Student, Institute of International Relations Kiev National Taras Shevchenko University.

Abstract. *The process of practical implementation of actors' preferences has barely fallen into focus of either main paradigms of international relations theory or analysis of foreign policy. However, given its own significance this process requires separate scientific interpretation for which social constructivism can provide an appropriate theoretic basis. Besides, conceptualization of practical dimension of state's foreign policy is an indispensable component for creating constructivist foreign policy theory.*

From the social constructivist point of view, practice is the main link between actors' preferences and social context. Through implementing practical actions actors objectify the constructed meanings and turn them into social reality. They also form a stable social cognitive environment reverberating own self-image and identity and thus enhancing their constitutive effect.

These arguments lead to the conclusion that within the practical dimension of states' foreign policy occurs the establishment and reproduction of both their subjective constitutive properties and of social structures in which they operate. That's why states cannot simply choose from among certain practices just balancing available resources and current tasks. It means that not only shaping of foreign policy but its practical implantation as well cannot be viewed solely in utilitarian terms of unconstrained choice of optimal options and contains an important social component.

Key words: *social constructivism, foreign policy, practical dimension, preferences, construction, the logic of appropriateness, intentionality.*

Referances

1. Brighi E. Implementation and behaviour / E. Brighi, Ch. Hill // *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases* / S. Smith, A. Hadfield, T. Dunne (eds.). – 2nd ed. – Oxford: Oxford University Press, 2012. – P. 147-167.
2. Finnemore M. *National Interests in International Society* / M. Finnemore. – Ithaca: Cornell University Press, 1996. – 154 p.
3. Legro J. The Plasticity of Identity under Anarchy / J. Legro // *European Journal of International Relations*. – 2009. – Vol. 15, No. 1. – P. 37-65.
4. Fearon J. Rationalism v. Constructivism: A Skeptical View / J. Fearon, A. Wendt // *Handbook of International Relations* / W. Carlsnaes, Th. Risse, B. A. Simmons (eds.). – London: Sage Publications, 2002. – P. 52-73.
5. Hopf T. *Social construction of international politics : identities and foreign policies, Moscow, 1955 and 1999* / T. Hopf. – Ithaca: Cornell University Press, 2002 – 300 p.
6. Houghton D.P. Reinventing the Study of Foreign Policy Decision Making: Toward a Constructivist Approach / D. P. Houghton // *Foreign Policy Analysis*. – 2007. – Vol. 3, No. 1. – P. 24-45.

7. Boekle H. Constructivist foreign policy theory / H. Boekle, V. Rittberger, W. Wagner // *Tübinger Arbeitspapiere zur Internationalen Politik und Friedensforschung*. – 1999. – No. 34a. – Режим доступу: <http://www.uni-tuebingen.de/uni/spi/ab2menu.htm>.
8. Hopf T. The Promise of Constructivism in International Relations Theory / T. Hopf // *International Security*. – 1998. – Vol. 23, No. 1. – P. 171-200.
9. Flockhart T. Constructivism and foreign policy / T. Flockhart // *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases* / S. Smith, A. Hadfield, T. Dunne (eds.). – 2nd ed. – Oxford: Oxford University Press, 2012. – P. 78-93.
10. Wiener A. Contested Meanings of Norms: A Research Framework / A. Wiener // *Comparative European Politics*. – 2007. – Vol. 5, No. 1. – P. 1-17.
11. Cantir C. Contested Roles and Domestic Politics: Reflections on Role Theory in Foreign Policy Analysis and IR Theory / C. Cantir, J. Kaarbo // *Foreign Policy Analysis*. – 2012. – Vol. 8, No. 1. – P. 5-24.
12. Tsygankov A.P. Contested Identity and Foreign Policy: Interpreting Russia's International Choices / A. P. Tsygankov // *International Studies Perspectives*. – 2014. – Vol. 15, No. 1. – P. 19-35.
13. Hill Ch. *The Changing Politics of Foreign Policy* / Ch. Hill. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003. – 400 p.
14. Checkel J. T. Constructivism and foreign policy / J. T. Checkel // *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases* / S. Smith, A. Hadfield, T. Dunne (eds.). – Oxford: Oxford University Press, 2008. – P. 71-81.

ПРАКТИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВ: СОЦИАЛЬНО-КОНСТРУКТИВИСТСКИЙ ПОДХОД

Шаповалова А. И.

Кандидат политических наук, докторант Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Аннотация. *Процесс практической реализации предпочтений актора почти не попал в непосредственный фокус ни базовых парадигм теории международных отношений, ни анализа внешней политики. Однако, учитывая самостоятельное значение этого процесса, он требует отдельной проблематизации, подходящую теоретическую основу для которой может предложить социальный конструктивизм. К тому же, концептуализация практического измерения внешней политики государств является необходимым компонентом для формирования конструктивистской теории внешней политики.*

С точки зрения социального конструктивизма, практика выступает главным связующим звеном между предпочтениями акторов и социальным контекстом. В практических действиях актора происходит объективация конструируемых им значений и превращение их в элементы социальной реальности, а также формируется устойчивая социально-когнитивная среда, резонирующая с собственным самовосприятием и идентификацией, тем самым усиливая её конститутивный эффект.

Это позволяет констатировать, что в практическом измерении внешней политики государств происходит утверждение и репродукция как их конститутивных субъектных свойств, так и социальных структур, в рамках которых они оперируют. Поэтому государства не могут просто выбирать определённые практики, исходя из наличных ресурсов и поставленных задач. Это означает, что не только формирование внешней политики, но и её практическая реализация не может рассматриваться в утилитарных категориях неограниченного поиска оптимальных опций, а включает важный социальный компонент.

Ключевые слова: *социальный конструктивизм, внешняя политика, практическое измерение, предпочтения, конструирование, логика надлежащего, интенциональность.*